

Соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Лисенко О.М.

доцент, к.соціол.н., доцент кафедри психології і соціальної роботи

Одеського національного політехнічного університету,

Україна, м.. Одеса

Кримова Н.О.

доцент, к.психол.н., доцент кафедри психології і соціальної роботи

Одеського національного політехнічного університету,

Україна, м.. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ НА ОСОБИСТІТЬ

Соціально-психологічний вплив групової динаміки на особистість є вельми актуальною і водночас недостатньо вивченою проблемою. Серед фахівців немає однозначного розуміння того, яким чином процеси, що протікають у групі, впливають на поведінку індивіда. Особливої уваги набуває той факт, що групи як створюють умови для отримання особистісного досвіду, сприяють розвитку самосвідомості, орієнтують на активну позицію, самовираження, так й активізують несвідомі процеси, сприяють виникненню небажаних соціальних ефектів.

Узагальнення цих та інших робіт показує, що вчені досліджують різні аспекти психологічного та соціально-психологічного впливу групи на індивіда, а саме: зміни в установках особистості (К. Левін); створення безпосереднього життєвого досвіду для навчання та особистісного зростання (К. Рудестам); створення простору щодо випробування нових моделей поведінки для побудови взаємин з іншими (Ю. Т. Ковальов); можливість пропонувати різні шляхи вирішення проблем за допомогою інформації, якою володіють окремі члени групи (В. Квін) та інші.

Груповий процес може бути розглянутий через констеляцію суспільних, колективних патернів поведінки, які містять в собі, у тому числі, соціальні страхи і несвідомі індивідуальні конфлікти [4].

Функціональний підхід описує вплив груп на індивіда через певні функції: групи сприяють тому, що людина здобуває навички, які необхідні для соціального життя, засвоює норми і цінності, що розділяються групою і суспільством в цілому; групи сприяють організації спільної діяльності людей; групи можуть виконувати підтримуючу функцію в разі, якщо люди об'єднуються у важкій ситуації для вирішення проблеми; групи виконують емоційну функцію, дають своїм членам можливість задовольнити емоційні потреби [7]. Структура групи у межах функціональних відносин допомагає зрозуміти систему ролей членів групи в залежності від їх здатності впливати на інших членів в групі.

В. Дідерікс-Пешке, характеризуючи процеси, які відбуваються в групі, виділяє певні специфічні групові феномени, а саме: соціалізацію; феномен дзеркала; феномен конденсатора; обмін інформацією; поляризацію; підтримку; комунікацію. Завдяки цим процесам в групі визнається індивідуальність кожного [2].

М. Лекін виділив шість процесів, які, на його думку, є загальними для різного роду груп. Групи: 1) полегшують вираз емоцій; 2) створюють відчуття приналежності до колективу; 3) спонукають до саморозкриття; 4) знайомлять з новими моделями поведінки; 5) дозволяють співставити особистісні особливості окремих членів групи; 6) сприяють розподілу відповідальності між керівником і іншими учасниками [10].

В інтеракційному підході акцентується увага на ключовому характері міжособистісної взаємодії в груповій терапії. І. Ялом виділив одинадцять первинних чинників групового процесу (характерних для більшості груп). Серед них він називає такі як: навіювання надії, універсальність переживань, постачання інформації, альтруїзм, корегуюча рекапітуляція первинної сімейної групи, розвиток навичок соціалізації, імітаційна поведінка, міжособистісне

(інтерперсональне) навчання, згуртованість групи, катарсис. З точки зору І. Ялома, ці процеси «взаємозалежні і жоден з них не виникає і не діє у відриві від інших» [8, с. 21].

Соціально-психологічний підхід пропонує для аналізу широке поле експериментальних досліджень групових процесів, а також соціально-психологічного та психологічного впливу групи на індивіда.

При певних умовах в груповій роботі виникає ефект синергії. Він проявляється в підвищенні ефективності протікання когнітивних процесів людей при їх об'єднанні в групу для вирішення загального завдання і виражається в груповому результаті, який перевищує суму індивідуальних результатів (тобто відповідає вимозі $1 + 1 > 2$) [3].

Д. Майерс на підставі багатьох досліджень описує такі феномени групового впливу, як: соціальна фасилітація, соціальне ліниство, деіндивідуалізація. Ці феномени можуть спостерігатися при мінімальній взаємодії, але вони також впливають на поведінку людей при сталій взаємодії [5].

Н. Котрелл, Р. Зайенс в своїх дослідженнях виявили істотний вплив на процес вирішення завдань в групі, яке надає присутність спостерігачів. Вони прийшли до висновку, що соціальне збудження, яке виникає в присутності інших людей, підсилює домінуючу реакцію і покращує виконання простих завдань, а виконання важких завдань – погіршує [5]. Встановлено, що при вирішенні складних завдань, несвідома реакція на присутність інших людей, які не займаються безпосередньо цим же завданням в цей же час, ускладнює розумові операції і підвищує ймовірність неправильного рішення [3]. Цей ефект був названий ефектом інгібіції. Це може пояснити, чому при вирішенні кейсових завдань в навчальному процесі різні групи отримують неоднозначні рішення при достатньому інформаційному забезпеченні.

Також, при розумінні групових процесів, необхідно мати на увазі особливу схильність людей, що знаходяться в групі, до психічного зараження.

В цілому люди в групі більш схильні до некритичної і ризикованої поведінки, ніж за її межами [7].

Існують і інші аспекти вивчення психологічних процесів малих груп, де досліджуються такі феномени, як: групові інтеракції; групова ідентичність; групова культура і мислення; лідерство і влада; міжгрупова взаємодія; соціальна перцепція. Ці складні явища мають кілька рівнів функціонування, в тому числі, неусвідомлювані.

Для орієнтації в складних багаторівневих несвідомих процесах, що відбуваються в групі, А. Хайгл-Еверс запропонувала концепцію з соціодинамічним розподілом ролей. На підставі моделі Шіндлера були описані актуальні позиції членів групи щодо типу участі в загальній активності групи. Були виділені наступні позиції членів групи: альфа – виразник групових дій і групової волі (лідер або керівник); гамма з трьома варіантами ролей: – той, хто ідентифікувався (ад'ютант), – той, хто доповнює (готовність і тенденція вдосконалити наявну часткову активність для перетворення її в повне соціального сенсу ціле відносно учасника або сподвижника), – критично налаштований, як інквізитор або хоронитель норм (позиція СуперЕго); бета – це участь з обмеженнями («так, але ...»); омега – це представник противника або анти-альфа, причому омега, як правило, не досягає успіху у своїй протилежній позиції, крім того, якщо він відстоює свою позицію силою, то переймає позицію альфи [1]. При цьому, в поведінці більшості членів групи власні приховані тенденції протистоять один одному.

У межах психодинамічного підходу відзначається, що трансформації відбуваються як в групі, так і в індивідові через групу. Зміни відбуваються внаслідок психологічних процесів, які вступають у взаємодію в груповій матриці і є несвідомими, інтерпсихічними і трансперсональними [9].

Таким чином, у тезах розглянути особливості групової динаміки з точки зору різних теоретичних підходів. Схарактеризовано неоднозначні процеси соціально-психологічного та психологічного впливу групи на особистість. Так, групова взаємодія сприяє вдосконаленню внутрішнього і зовнішнього досвіду.

Як правило, це включає процес перебудови, корекції вже сформованого потенціалу особистості.

Література:

1. Базисное руководство по психотерапии. Пер. с нем. / А. Хайгл-Эверс, Ф. Хайгл, Ю. Отт, У. Рюгер. – 3-е изд. – СПб.: «Восточно-Европейский Институт Психоанализа» совместно с издательством «Речь», 2002. – 784 с.
2. Дидерихс-Пешке В. Групповой процесс и групповые феномены в ходе групповой аналитической работы / В. Дидерихс-Пешке // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2001. – № 3. – С.
3. Квин В. Прикладная психология. Пер. с англ. / В. Квин. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 560 с.
4. Куттер П., Мюллер Т. Психоанализ: Введение в психологию бессознательных процессов. Пер. с нем. / П. Куттер, Т. Мюллер. – М.: Изд-во «Когито-центр», 2011. – 384 с.
5. Майерс Д. Социальная психология. Пер. с англ. / Д. Майерс – СПб.: Изд-во «Питер», 1997. – 688 с.
6. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. Пер с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Л.П. Петровской. – 2-е изд. – М.: Прогресс, 1993. – 368 с.
7. Социальная психология: ключевые идеи. Пер. с англ. / Р. Бэрн, Д. Бирн, Б. Джонсон. – 4-е изд. – СПб.: Изд-во «Питер», 2003. – 512 с.
8. Ялом И. Теория и практика групповой психотерапии. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 640 с.
9. Bion W. R. Erfrahrungen in Gruppen, Klett, Stuttgart, 1974.
10. Lakin M. Interpersonal encounter: Theory and practice in sensitivity training. New York: McGraw-Hill, 1972.